

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 1, p. 569-576, January 2013

BİR ÜSLUP TANIMLAMA DENEMESİ

A ESSAY OF STYLE DEFINING

Yrd. Doç. Dr. Metin DEMİRCİ

Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi

Abstract

Each nation strives to create a culture and a civilization in which one course in the art department. A nation can reveal the sophistication degree of his contemporaries when created how powerful and influential works in the field of art. Art is the common property of mankind. Art may or may not appeal to everyone or in every sector. However, the real moves trace from creator who make up the works. In this respect, each work of art is unique and unique. The artist exposes something new while creating of his works and offers us as new things, with different, nice, pleasant. Sometimes it creates a unique work of art by new concept and rejects the previous tradition. The nation's artists put forward, to make progress in the field of culture and civilization, for such are the cornerstone of the works. We see when we look at the sources of definitions of style and these definitions are usually different from each other. So, we cannot make a complete and a single definition whit style. Observed that the differences in the studies on styles of artists. However, we can say that about style. Style are evaluated that the differences from person to person, from space to space, from time to time. Every artist has a style its own unique. The thing that makes artists of different styles. There are various definitions of various in the scientific books about style, when we look at there. In this study, there is our personal definition about style. There are unforgettable verses of many poets

and poetry from the past to the present at our memories. At this A Essay of Style Defining, we have made appointments of these.

Key Words: Style, art, artistic style, Turkish style

Öz

Her milletin bir kültür ve medeniyet dairesi oluşturabilmek için gayret gösterdiği sahalardan biri de sanattır. Bir millet sanat alanında ne kadar güçlü ve etkili eserler meydana getirirse o derece çağdaşları arasında gelişmişliğini ortaya koyabilir. Sanat insanlığın ortak malıdır. Herkese veya her kesime hitap edebilir de etmeyebilir de. Ancak gerçek sanat eseri, eseri meydana getiren kişinin kimliğinden izler taşır. Bu bakımdan her sanat eseri özgündür ve tektir. Sanatçı eserini oluştururken yeni bir şeyler ortaya koyar ve bu yeni şeyleri eski kalıplara dayanarak farklı, güzel, hoş bir şekilde yeni olarak bizlere sunar. Bazen de kendine has bir sanat anlayışıyla eserini oluşturur ve önceki geleneği reddeder. Milletin sanatçılarının ortaya koyduğu bu tür eserler kültür ve medeniyet alanında gelişme kaydetmeye yarayan köşe taşlarıdır. Kaynaklara baktığımız zaman üslupla ilgili birçok tanım görürüz ve bu tanımlar genellikle birbirinden farklıdır. Yani üslupla ilgili tam ve tek bir tanım yapmak mümkün değildir. Sanatçıların üsluplarıyla ilgili yapılan çalışmalarda da farklılıklar olduğu görülmektedir. Ancak üslupla ilgili şunu söylemek mümkündür: Üslup, insandan insana, mekandan mekana, zamandan zamana farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Her sanatçının kendisine has bir üslubu vardır. Sanatçıları birbirinden farklı kılan da üsluplarıdır. Baktığımız zaman çeşitli bilimsel eserlerde üslupla ilgili çeşitli tanımlar vardır. Bu çalışmada üslupla ilgili kişisel tanımlarımız yer almaktadır. Geçmişten günümüze kadar gelen birçok şairden, birçok şiirden unutulmaz mısralar hafızamızda yer etmiştir. Bu üslup tanımlama denemesinde bunlardan hatırlatmalar yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Üslup, sanat, sanat üslubu, Türk üslubu

Her milletin bir kültür ve medeniyet dairesi oluşturabilmek için gayret gösterdiği sahalardan biri de sanattır. Bir millet sanat alanında ne kadar güçlü ve etkili eserler meydana getirirse o derece çağdaşları arasında gelişmişliğini ortaya koyabilir. Sanat her ne kadar insanlığın ortak malı herkese ve her kesime hitap etse/etmese de gerçek sanat eseri, eseri ortaya koyan sanatçının kimliğinden taşıdığı izler nispetinde, yeni denilen şeyleri eskilerden aldığı kalıplara dayanarak yeni, farklı, güzel, hoş gidecek bir şekilde, bazen rahatsız edecek bir biçimde kendine özgü bir sanat anlayışıyla ortaya koymasıyla oluşur.

Milletin sanatçılarının ortaya koyduğu bahsedilen türdeki eserler kültür ve medeniyet alanında gelişme kaydetmeye yarayan köşe taşlarıdır. Bu eserler kendilerinden önce oluşturulan eserlerden farklılıkları, kendilerinden sonra oluşturulacak eserlere yol göstermeleri nispetinde sanat dünyasının unutulmayanları

listelerinde sağlam bir şekilde yerlerini alır. Zaman perdesi onların ışıltılarını azaltmaya, renklerini soldurmaya cesaret edemez. Bu eserler mekân ve zaman değişse bile gizemli çekiciliğini büyümlü bir şekilde korumaya devam eder. Bu eserlerin kıymetini sanat erbabı kişiler ancak gün yüzüne çıkarabilir.

Her sanat dalının bir malzemesi, bir konusu ve bu konuyu ifade ediş şekli vardır. Sanatkârların ortaya koyduğu sanat eserleri incelendiğinde bu sanat eserlerinin üç farklı grupta toplandığı görülmektedir. Bunlar fonetik sanatlar (Edebiyat, müzik), plastik sanatlar (Resim, hat, heykel, mimari) ve dramatik sanatlar (Sinema, bale, tiyatro, dans, opera)dır.

Her milletin sanatkârları bu alanlarda eserler meydana getirmiştir. Ancak meydana getirilen eserlere bakıldığında milletlerin kendine göre bir sanat anlayışının olduğu, bu eserlerin benzerliklerinin yanında farklılıklarının olduğu, milletin kendisini yansıttığı, zaman zaman milletleri birbirinden ayırdığı, kendine özgünlük gösterdiği görülmektedir. Hatta aynı millete mensup sanatçıların eserlerinde de bu hususiyet görülmektedir.

İşte sanat eserlerinde görülen bu hususiyetler üslubu meydana getirmektedir. Her milletin bir üslubu olduğu gibi her sanatçının da bir üslubu vardır. Türk üslubu sözlü dönemde, yazılı dönemde oluşturulan bütün eserlerde kendini gösteren ifade ediş tarzıdır. Bu tarz Orta Asya'dan Orta Doğu'ya, Anadolu'dan Balkanlara kadar Türklerin ayağının değdiği, başının uzandığı her yerden, iletişimde ve etkileşimde bulunduğu her millet ve medeniyetten bir şeyler alarak Türk duyuş, düşünüş, zevk ve inceliğini katarak, geçmişten ve uğradığı coğrafyalardan oluşturduğu göz kamaştırıcı birikimiyle yoğurarak ortaya koyduğu bir ifade ediş tarzıdır. Bu tarz yukarıda belirtilen her tür sanat etkinliğinde kendini apaçık belli eder.

Türk edebiyatı sanatçılarının üslubu destan geleneğinden halk hikâyeciliği geleneğine, mesnevi geleneğinden hikâye ve roman yazma geleneğine kadar daima gelişen ve değişen ama kendine has olmayı sürdüren bir çizgide devam etmiştir. Halk edebiyatı nazım biçimleri ve türleri ile Divan edebiyatı nazım biçimleri ve türleri Türklerin sanat anlayışının yüzyıllar içinde nasıl biçimlendiğinin birer göstergesidir. Türk şiirindeki armoni ile anlam bütünleşmesi bu iki gelenekte kendini aşıkârene gösterir. Türk sanatçı üslubunda İslam öncesi ifade gücü ile İslam sonrası Arap-Fars üslubunun terkihi vardır. Bu terkip, Tanzimat'la birlikte Batı üslubuyla da birleşerek günümüze kadar gelmiştir.

Biz burada konumuz gereği fonetik sanatlardan olan edebiyatta üslup, edebi eserlerde üslup, yazarın üslubu denildiği zaman neler akla gelmektedir, kısaca bunun üzerinde durmak istiyoruz.

Edebiyat, malzemesi dil olan bir sanat etkinliğidir. İnsan ve doğaya ait her şey edebiyatın konusu olabilir. Edebiyat, insan ve doğaya ait gerçek veya hayali her türlü

konuyu dille ifade etmektir. Bu ifade sırasında şair ve yazarların dili kullanma şekline üslup denir.

Üslup, sanatçının eserini oluştururken önceden oluşturulmuş benzer eserlerden faydalanmasıdır. Sanatçının, yararlandığı eserden daha farklı bir eser oluşturmasıdır, eserin taklidi olmamasıdır. Belki de ne kadar söz varsa düne ait şimdi yeni bir şeyler söylemesidir.

Üslup, sanatçının gerçek yaşamda gördüklerini kendi dünyasında yoğurarak, kendi sanat anlayışıyla birleştirerek, farklılaştırarak, yorumlayarak okuyucuya sunma şeklidir. Ataların her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır; kimi yakasına döker, kimi tepesine diker dediği gibi sanatçının duygu, düşünce, izlenim ve hayallerini ifade etme tarzıdır.

Üslup, kelimelerle oynanan bir oyundur, dildeki sınırlı sayıdaki kelimelerle sınırsız sayıdaki duygu, düşünce, hayal ve izlenimlerin anlatımı esnasında her cümlede, her paragrafta aynı kelimeye yeni anlamlar aramadır, aynı kelimeye yeni anlamlar kazandırmaya çalışmadır. Üslup, kelimeye “olduğu kadar” gözüyle bakmamaktır, “olduracağım kadar” gözüyle bakmaktır.

Dil, kaynağı tarihin derinliklerinde olan, bazen az akan bazen kurumaya yüz tutan ille de akmayı sürdürmeye çalışan, kendisini konuşan, kullanan milletin kendine verdiği değer nispetinde zamanın eziciliğine, tarih sahnesinden siliciliğine inat coşkunu akan, geçtiği her topraktan renk alan, aldığı her rengi kendinde eriten tertemiz, billur bir ırmaktır. Dildeki her kelimeye bu renklerden bir eser vardır. İşte üslup kelimelerin rengini bilmek, hangi rengin hangi renkle uyumlu ve uyumsuz olduğunu görmek, bu renkleri bir araya getirmek veya birbirinden uzak tutma işidir, rengin ruhunu aksettirmektir, o renge yüklenen anlamı bilmektir, usulünce ona yeni anlamlar yükleyebilmektir, o renkleri harmanlayabilmektir.

Üslup, bir kuyumcu titizliliğiyle veya bir çoban umursamazlığıyla sanatçının sözüne verdiği düzendir. Bu doğrultuda söz ya altın, gümüş, pırlanta gibi bir takı olarak karşımıza çıkar veya çobanın azığı sade bir ekmeğe gibi buğusu üstünde tüm doğallığıyla, ama tamamen ihtiyaca yönelik bir doyuruculukla karşımıza çıkar.

Üslup, sözü öz söylemektir, dolaştırmamaktır. Atalar gibi az söyleyip, çok şey anlatmaktır, çok düşünüp, gözlemleyip, tecrübe edip bir kerede ifade etmektir. Soyutu somutlaştırmaktır, hayali gerçek kılmaktır, zihinde canlandırabilmektir. Üslup, eserdeki ana mesajın iletilmesinde kanalların kullanılma şeklidir.

Bazen üslup, doru atın ayağındaki seki gibi hemen kendini belli eden bir renkken bazen kır atın yürüyüşünde yapmaya çalışılan değişikliklerdir. Üslup kişnediğinde sahibini bildiren attır. Doludizgin koşan bir atın şaha kalkma çabasıdır, kendini aşma gayretidir, sınırlarını zorlayışıdır, sahibinin elinde, sahibinden sıyrılmaya telaşıdır.

Üslup, Orhun Abideleri gibi yüz yıllara inat dimdik ayakta kalabilme, geçmişten geleceğe ulaşabilme, sözü taş a vurmadır. “Katıgdı tñla!” emrinde olduğu gibi söz kılıcını keskin kullanmadır.

Üslup, saadet veren bilgiyi “bayat atı birle söze başlayarak” anlatılmak isteneni anlam şekil bütünlüğüne bürüyerek beyitler dizmedir.

Üslup, Kaşgarlı'nın lüğatinde olduğu gibi didaktik unsurları usanmadan ustaca harmanlamadır, bal arısı misali gezip bilgi toplayan Kaşgarlı gibi sözlüğü başarılı bir şekilde ansiklopedik bir şekilde sunabilme yeteneğidir.

Üslup, destanlar kadar coşkun, kahramanları kadar cesurca sözler söyleyebilmektir. Bazen Dadalođlu gibi fermana baş eğmeyen mısralar, dörtlükler döktürmektir. Bazen ise Yunus gibi, öfkeleri dindiren mistik ilahilerle cennetteki huri kızlarının Allah Allah diye gezdiklerini hayal ettirebilmektir. Salkım dallarının altında gölgelenmeyi her dem hayal ettiğimiz Tuba dallarının serinliğini bir ilahide yüz yıllar sonra bile duyurabilmektir.

Üslup, bu fani dünyada “baki kalacak hoş bir seda” oluşturmaktır. Üslup çağının sesi olup çağlar sonrasında bile bir çağlayan misali çağıldamay ı devam ettirebilmektir.

Üslup, âlemin bir yana olmasına rağmen nazirini söyleyemeyeceği, pür-tumturak ve hoş-edalı sözler söyleyerek şairler meclisinde bir meydan okumadır.

Üslup, “Üslub-ı beyan aynıyla insandır.” sözünde olduğu gibi bazen sanatçının kendisidir, bazen nev'i şahsına münhasır olmaktır.

Üslup, şarkılar, türküler gibi bir müzikaliteden seslenebilmektir.

Üslup, kirpiğin ucundan göz bebeğine yerleşen acılı bir bakış gibi yüreğe tesir eden “Firuze” renkli bir ağıt yanıklığıdır.

Üslup, çatlayan dudaklara, sararan yapraklara, kuruyan topraklara mısralar arasında alev saracak kadar, yandığı kadar yanan şairin suya kanacak kadar Mevlasından su yağdırmasını niyaz edebilmesidir.

Üslup, semavi sağanaklara gark olan şair-i biçarenin gülzara, lalezara vasıl olma temennası terennüm eden bülbül-i aşık-ı şeyda misali gül-berge nakşettiği kalb-i derunundan inkişaf eden kan kızılı bir namedir. Üslup, bazen altın kafeste aheste aheste öten bülbülün sesini duyuran bir türkü bazen bülbülün hazin feryadının yankılandığı bir gazeldir.

Üslup, bazen bir ölçüdür bazen ölçsüzlüktür. Bazen kafiye bazen kafiyeden kaçıştır. Bazen sözü bülbül edip sözden anlam çıkarmayı bülbülü yağ ı için öldürmeye benzetmektir. Bazen odun gibi de olsa tek hakikat olmasını yeğlemektir.

Üslup, köy kahvesinde sazı kucağında halk ozanının saza verdiği düzen, söze verdiği özendir. Aşığın aziz cemaati hemen kendi âlemine çeken, manzum-mensur karışık bir aşk/kahramanlık hikâyesidir. Çeşme başında atışan/söyleşen gençlerin irticalen dillerinden dökülen manilerdir.

Üslup, terkiptir. Usta bir aşçının yemek malzemelerini orantılı bir şekilde bir araya getirmesi gibi duygu, düşünce, hayal ve izlenimleri terkip etmedir. Bunları ifade edecek kelimeleri, cümleleri terkip etmedir. Doğu ile batının anlatım imkânlarını aynı eserde terkip etmedir. Arapçayı Farsçayı, Türkçeyi terkip ederek aruzun kanadına takılıp, inişli çıkışlı, harikulade bir armoniyle tadına doyumaz mısralar, beyitler, bentler, divanlar terkip etmedir.

Dil, bir milletin hafızasıdır; ancak hafıza-yı beşer gibi değildir, şaşmaz bir hafızadır. İşte üslup bu cömert hafızanın bütün imkânlarından yararlanarak, o imkânlara dayanarak sanatçının kendi hafızasını kurcalarken cimbızla seçtiği kelimelerin, güzellikler diyarını oluşturmak için yapılan çağrıya ayak uydurmasıdır. Üslup; nisvana meydan okuyup hafıza-ı millete berceste berceste ibareler nakşetmez, kadeh kadeh şarab-ı kelimeler ikram etmez.

Üslup, bir masal genişliğinde, önce sözü döşeyip kendi büyülü âlemine çekip altı ay bir güz yol alıp bir arpa boyu yol alamamaktır. Kapısından geçemeyeceğimiz padişahı bile alt edip saraya damat olmanın bizde uyandırdığı bir nebze mutluluk yaşatmaktır.

Üslup, bir İstanbul beyefendisinin, bir beyzadenin satırlarda ya da mısralarda arzı endam eden nezaketle müzeyyen sözleridir. Bazen bir sokak serserisinin rahatsız eden narası, darmadağın savurduğu ağza alınmayacak küfürlerin iğreti duruşudur.

Üslup, parlak bir zekânın göz kamaştırıcı sözlerdeki pırıltısıdır. Kıvrak zekânın aynı kıvraklıkla sayfalara sözleri serpiştirmesidir. Akılda durgunluk, gönülde hayranlık, duyguda coşkunluk oluşturan söz hünerliliğidir.

Üslup, Kur'an'da olduğu gibi muhkem, en güzel, en yüce, en gerçek, eblağalmizan sözler sarf etmektir.

Üslup, usulünce çığırından çıkmak, yeni bir çığır açmaktır.

Üslup, apayrı bir kaynak olarak başka dağlardan doğmak, başka vadilerden geçerek edebiyat denizine dökülmektir.

Üslup, söz meydanında nice şairin, nice yazarın güreşinden sapsağlam kurtulan kelimelerle inadına tutulan bir güreştir. Ya da nice şair ve yazarın gökteki yıldızlara bakarken yanı başında olduğu halde fark edemediği bir çiçek değerinde kelimeler sayesinde söz semasında seyran etmektir.

Üslup, gah gökyüzüne çıkıp âlemi seyreyleyen, gah yeryüzüne inip âlemlerin kendini seyreylediği şairin mısralara sığmasıdır.

Üslup, ipe sapa gelmez söz atına vurulan dizgindir.

Üslup, bazen bilinen bütün söz sanatlarını sonuna kadar kullanarak sözü bütün şaşasıyla altın bir tabakta ikram etmektir. Bazen bütün söz sanatlarını inkâr edip sözü yalın kat okura sunmaktır.

Üslup, iki tarafı da keskin bir kılıç olan sözü bazen hayırlara vesile olması için bazen şerre davet için kullanmaktır.

Üslup, söz sarrafı olan sanatkârın kelimelerin madenlerine uygun cümleler inşa etme uğraşdır.

Üslup, bazen hareketin hâkim olduğu fiiller dizili cümlelerde kendini gösterir, bazen bilimsel bir metnin her cümlesine dolmuş terim ve kavramlar silsilesi halinde karşımıza çıkar.

Üslup, imkânlıyı imkânsız denilecek kadar şaşılabilir bir güzellikle ifade etmektir, bazen de imkânsızın hallidir.

Üslup, tespih tanelerini ipe dizmek gibi kelimeleri yan yana getirip anlamlı bir bütün oluşturmaktır. Bu anlamlı bütünde aynen tespihte olduğu gibi ne bir fazlalık vardır ne bir eksiklik. O fazlalık veya eksikliğin olmayışı nasıl ki mümine ilahi hazinelerin kapısını açarsa üsluptaki mükemmellik de sanatçıya okuyucunun gönül mülküne hükmetme salahiyetini bahşeder.

Üslup, sanatçı ile okur arasında kurulmaya çalışılan gönül köprüsünün kelimeden oluşan ayakları, cümleden oluşan sütunları, paragraftan oluşan kemerleridir.

Üslup, kelimeleri bir araya getirirken mana ile şekil dokusunu cümledeki diğer kelimelerle yeniden tezgâhtan geçirme işidir. Bu iş ki sanatçıya eskimeyen, solmayan, cazibesini kaybetmeyen, albenisinden taviz vermeyen kumaşlar gibi cümleler kurma fırsatını sağlar.

Sonuç:

1. Her milletin sanatkârları çeşitli alanlarda eserler meydana getirmiştir. Ancak meydana getirilen eserlere bakıldığında milletlerin kendine göre bir sanat anlayışının olduğu, bu eserlerin benzerliklerinin yanında farklılıklarının olduğu, milletin kendisini yansıttığı, zaman zaman milletleri birbirinden ayırdığı, kendine özgülük gösterdiği görülmektedir. Hatta aynı millete mensup sanatçıların eserlerinde de bu hususiyet görülmektedir. İşte sanat eserlerinde görülen bu hususiyetler üslubu meydana getirmektedir.

2. Edebiyat, insan ve doğaya ait gerçek veya hayali her türlü konuyu dille ifade etmektir. Bu ifade sırasında şair ve yazarların dili kullanma şekline üslup denir.
3. Her milletin bir üslubu olduğu gibi her sanatçının da bir üslubu vardır. Türk üslubu sözlü ve yazılı dönemde oluşturulan bütün eserlerde kendini gösteren ifade ediş tarzıdır.
4. Bu tarz Orta Asya'dan Orta Doğu'ya, Anadolu'dan Balkanlara kadar Türklerin ayağının değdiği, başının uzandığı her yerden, iletişimde ve etkileşimde bulunduğu her millet ve medeniyetten bir şeyler alarak Türk duyuş, düşünüş, zevk ve inceliğini katarak, geçmişten ve uğradığı coğrafyalardan oluşturduğu göz kamaştırıcı birikimiyle yoğurarak ortaya koyduğu bir ifade ediş tarzıdır. Bu tarz yukarıda belirtilen her tür sanat etkinliğinde kendini apaçık belli eder.
5. Türk edebiyatı sanatçılarının üslubu destan geleneğinden halk hikâyeciliği geleneğine, mesnevi geleneğinden hikâyeye ve roman yazma geleneğine kadar daima gelişen ve değişen ama kendine has olmayı sürdüren bir çizgide devam etmiştir.
6. Halk edebiyatı nazım biçimleri ve türleri ile Divan edebiyatı nazım biçimleri ve türleri Türklerin sanat anlayışının yüzyıllar içinde nasıl biçimlendiğinin birer göstergesidir. Türk şiirindeki armoni ile anlam bütünleşmesi bu iki geleneğe kendini aşıkârene gösterir. Türk sanatçı üslubunda İslam öncesi ifade gücü ile İslam sonrası Arap-Fars üslubunun terkibi vardır. Bu terkip, Tanzimat'la birlikte Batı üslubuyla da birleşerek günümüze kadar gelmiştir.
7. Üslup, sanatçının konuyu bulmasından, türü seçmesinden başlar; kelimeleri, kelime gruplarını bir araya getirmesiyle, cümle kurmasıyla, paragraf oluşturmasıyla, bütün halinde bir metin ortaya koymasıyla sonuna kadar yazma işinin her aşamasında devam eder.
8. Sanatçının oluşturacağı eserle ulaşmak istediği nokta, okura vermek istediği mesaj, kahramanların seçimi, zaman, mekân seçimi ve uygunluğu, olay örgüsü veya zinciri, metinde kullanacağı anlatım biçimi, metnin türü gibi metni oluşturan her bir unsur üzerinde üslubun tesiri vardır.
9. Üslup, sanatçı ile okur arasında kurulmaya çalışılan bir bağıdır.
10. Üslup, tespah tanelerini ipe dizmek gibi kelimeleri yan yana getirip anlamlı bir bütün oluşturmaktır. Bu anlamlı bütünde aynen tespah gibi ne bir fazlalık vardır ne bir eksiklik.
11. Soyutu somutlaştırmaktır, hayali gerçek kılmaktır, zihinde canlandırabilmektir. Üslup, eserdeki ana mesajın iletilmesinde kanalların kullanılma şeklidir.